

KERK-KRANT

GELOOFSGEMEENSCHAP AUGUSTINUS
EINDHOVEN

Jaargang 12, nummer 4

19 mei 2024

PINKSTEREN 2024

Giotto (* Florence 1276 - † Florence 1337)

Liturgiekalender juni/juli

Als je de Heer zoekt, zul je Hem vinden, en als je de Heer vindt, zul je Hem ook prijzen.

Augustinus

Zondag 19 mei 9.30 uur: Lezingen: Voorgangers:	Pinksteren: Gezonden door de Geest Handelingen 2,1-12 en Johannes 15,26-27; 16,12-15 Joost Koopmans en Marleen Kremers
Maandag 20 mei 11.00 uur Lezingen:	Maria Moeder van de Kerk: Jezus zag zijn moeder Genesis 3,9-15.20 en Johannes 19,25-34 Aansluiten bij Glorieux
Zondag 26 mei 9.30 uur Lezingen: Voorganger:	H. Drie-eenheid: Maakt allen tot mijn leerlingen Deuteronomium 4,32-34.39-40 en Matteüs 28,16-20 Johan Wolbrink
Zondag 2 juni 9.30 uur: Lezingen: Voorganger:	Sacramentsdag: Danken en delen Exodus 24,33-8 en Marcus 14,12-16.22-26 Joost Koopmans
Zondag 9 juni 9.30 uur Lezingen: Voorgangers:	10e zondag door het jaar: Doen wat God wil Genesis 3,9-15 en Marcus 3,20-35 Dolf van der Linden en Rob Kosterman
Zondag 16 juni 9.30 uur: Lezingen: Voorganger:	11e zondag door het jaar: Gods nieuwe wereld Exodus 17,22-24 en Marcus 4,26-34 Louis Mulder

Zondag 23 juni 9.30 uur: Lezingen: Voorganger:	12e zondag door het jaar: Houd op! Wees stil! Job 38,1.8-11 en Marcus 4,35-41 Johan Wolbrink
Zondag 30 juni 9.30 uur: Lezingen: Voorganger:	13e zondag door het jaar: Wees niet bang! Blijf geloven. Wijsheid 1,13-15; 2,23-24 en Marcus 5,21-43 René Hornikx
Zondag 7 juli 9.30 uur: Lezingen: Voorganger:	14e :zondag door het jaar: Niet geëerd in eigen kring. Exodus 2,2-5 en Marcus 6,1-6 Joost Koopmans
Zondag 14 juli 9.30 uur: Lezingen: Voorganger:	15e zondag door het jaar: Op weg gezet! Amos 7,12-15 en Marcus 6,7-13 Mart Hendriks
Zondag 21 juli 9.30 uur: Lezingen: Voorganger:	16e zondag door het jaar: Rust wat uit! Jeremia 23,1-6 en Marcus 6,30-34 Annelies Rosier
Zondag 28 juli 9.30 uur Lezingen: Voorganger:	17e zondag door het jaar: Delen is vermenigvuldigen 2 Koningen 4,42-44 en Johannes 6,1-15 Johan Wolbrink

Loven, prijzen, danken, eren en zegenen

Hoe kunnen woorden jou prijzen:
jij die door geen woorden te zeggen bent.
Gregorius van Nazianze

Als ik het woord “zegen” of “zegenen”, hoor dan denk ik spontaan aan “iets goeds van iemand zeggen”. Iemand waarderen om wie hij of zij is en bijdraagt aan een gemeenschap en de samenleving. En wie een goed woord ontvangt, is sneller geneigd om ook iets goeds van iemand anders te zeggen. Terwijl ik dit

schrijf, hoor ik een stem in mijn hoofd die hier doorheen praat en zegt: ‘Heel mooi dat je dat schrijft, maar is het niet dat negatieve opmerkingen die mensen maken over iets dat je doet of nagelaten hebt te doen je uit je slaap houden.’ Dat is dan in mijn geval ook weer waar.

In mijn studententijd heb ik een tijdlang als vrijwilliger in een streekziekenhuis (Lubbeek in de buurt van Leuven) gewerkt. Ik herinner me wat een zieke vrouw tegen me zei toen ik haar rug aan het wassen was. ‘Heerlijk om weer eens een stevige mannenhand over mijn rug te voelen.’ De lichamelijke zorg die ik haar gaf viel bij haar in de smaak, werd gewaardeerd. Ze werd er vrolijk van. Ik heb met haar daarna meerdere gesprekken gevoerd over haar leven en wat zij belangrijk vond in haar leven. In iets goed doen voor een ander zit altijd een wederkerigheid en tegelijk een opdracht.

In het Hebreeuws wordt voor zegen/zegenen het woord beracha (berachot in meervoud) gebruikt. Dit woord betekent eveneens eren, loven, prijzen en danken. In de eucharistieviering komen we dit woord tegen in het tafelgebed. Dit gebed wordt ook wel “Het grote dankgebed” genoemd.

Nu ik ouder word, realiseer ik me steeds meer dat we alles wat we hebben en wat we zijn ontvangen. Al mijn talenten en gaven heb ik gekregen. Ik heb er niets voor hoeven doen. Ze zijn me aangereikt. Sommige van mijn talenten worden door mensen gewaardeerd en andere talenten worden minder gewaardeerd. Toch draag ik met de man die ik geworden bent bij aan de ontwikkeling van de wereld. Ik hoop in de richting van de “Nieuwe hemel en de nieuw aarde”, waar de bijbel over spreekt (Openbaring 21,1). Met de ontwikkeling van mijn talenten sta ik op de schouders van velen. Mensen hebben me gesteund in waar ik goed in was en mijn mindere gaven afgeremd.

Meestal word ik en velen met mij geëerd, geprezen, gedankt en gezegend om iets wat we voor een ander, een groep, de samenleving hebben gedaan. En graag delen wij waar we om gedankt en geprezen worden.

Een voorname les heb ik geleerd van eenvoudig mensen: wees blij met het leven dat je is gegeven en deel van wat je goed kunt met anderen tot zegen voor deze mensen en tot vreugde voor jezelf.

*Wilt u lovende woorden zingen voor God?
Zorg dan dat u bent wat u zingt.
U bent zijn lof, als u goed leeft.
Weet u waar u deze lof kunt vinden?
Kijk naar uzelf. U bent zijn lof.
Zijn lof vindt u in de gemeenschap van de heiligen.
Augustinus*

Rene Hornikx

Voor wie thuis wil bidden

DOEN: Als u het fijn vindt, kunt u een kaars of waxinelichtje ontsteken.

OPENEN EN AANSLUITEND BIDDEN: *‘Maar door uw adem komt alles tot leven. U maakt de hele aarde nieuw.’ (Psalm 104,30)*

LEES nu met aandacht het volgende citaat van Augustinus: *‘Als je de Heer zoekt, zul je Hem vinden, en als je de Heer vindt, zul je Hem ook prijzen.’*

Welk woord in dit citaat spreekt u het meest aan? Waarom spreekt dat woord u aan? Denk hierover even na.

LUISTER: *Zielzorg op straat*

Een straatpastor vertelt: ‘Ik spreek hem een keer. Hij kijkt me aan, kijkt dan naar de tafel. “Ik ben zo bang dat mijn ziel dood is”, zegt hij. “En dat vind ik heel erg”. Ik vertel hem over dat wonderlijke plantje, de roos van Jericho, dat als een dor bolletje door de woestijn rolt, bewogen door de woestijnwind. Zo dood als een pier, lijkt het. Maar als het op een plekje terecht komt waar het water vindt, komt het tot rust. Neemt het water in zich op, en begint voorzichtig te wortelen. En dan ontrolt het zich langzaam en zie je ineens een varenachtig plantje, met groene blaadjes. Dat plantje kan jaren zonder water. Het beschermt zich tegen de barre omstandigheden door zich op te rollen. Maar als het water vindt ... ! Misschien is het met je ziel ook wel zo iets”, opper ik voorzichtig. “Misschien wel”, zegt Bert zachtjes’.
(Hornikx, R., *Luister naar wie je lief is*, blz 64)

REFLECTEER: Wat in deze tekst raakt u? Waarom raakt dit woord, die zin of gedachte u? Sta hierbij even stil.

LUISTER: Marcus 6,8-10 (evangelielezing 14 juli 2024)

Jezus droeg de twaalf op niets mee te nemen voor onderweg, geen brood, geen reistas en geen geld, alleen een stok. Sandalen mochten ze wel dragen. ‘Maar’, zei hij, ‘trek extra kleren aan.’ En ook zei hij: ‘Als jullie ergens onderdak krijgen, moet je daar blijven tot je verder reist.’

SCHRIJF: Wat betekent voor u: *‘... als je ergens onderdak krijgt,’*

Is er een verband en zo ja, welk, tussen het verhaal en het fragment uit het evangelie van Marcus?

WEES STIL

SPREEK UIT: Sluit af met het volgende gebed:

Enige God,
waar anders dan bij u
zoeken we de bron van ons leven.
U blaast ons aan met goede woorden
die ons leven vernieuwen.
Daarom bidden we:
moge uw frisse wind
ons in beweging houden.
Amen.

Samenstelling: René Hornikx

Zesde scheppingsdag

Icoon van begaafde kunstenaar Maria Nolet, geïnspireerd door Byzantijnse mozaïeken van de Capella Palatina - in Palermo Sicilië – 12e eeuw

Op deze mozaïek kunt u de volgende **rode** tekst in Latijnse taal lezen:

Genesis 1, 24-31 (NBV21: Nieuwe Bijbelvertaling 2021)

God zei: **'De aarde moet allerlei levende wezens voortbrengen: vee, kruipende dieren en wilde dieren.'** En zo gebeurde het.

God maakte alle soorten in het wild levende dieren, al het vee en alles wat op de aardbodem rondkruipt. En God zag dat het goed was.

God zei: **'Laten wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op ons lijken;** zij moeten heerschappij voeren over de vissen van de zee en de vogels van de hemel, over het vee, over de hele aarde en over alles wat daarop rondkruipt.'

God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mensen.

Hij zegende hen en zei tegen hen: 'Wees vruchtbaar en word talrijk, bevolk de aarde en breng haar onder je gezag: heers over de vissen van de zee, over de vogels van de hemel en over alle dieren die op de aarde rondkruipen.'

Ook zei God: 'Hierbij geef ik jullie alle zaaddragende planten en alle vruchtbomen op de aarde; dat zal jullie voedsel zijn.

Aan de dieren die in het wild leven, aan de vogels van de hemel en aan de levende wezens die op de aarde rondkruipen, geef ik de groene planten tot voedsel. En zo gebeurde het.

God keek naar alles wat hij had gemaakt en zag dat het zeer goed was. Het werd avond en het werd morgen. De zesde dag.

Het Onze Vader (4)

*De aanroeping van God als Abba - lieve vader
is een van de meest vaststaande zaken
die de historische Jezus kenmerken. (Leonarado Boff)*

Hoe is het Onzevader opgebouwd?

Het Onzevader is een compact gebed. Zorgvuldig en mooi van opbouw. Het is niet samengesteld uit een aantal willekeurige beden die tot God gericht worden. Het heeft in de loop van de tijd een duidelijke opbouw gekregen. Het Onzevader is in drie te onderscheiden delen opgebouwd. Met de aanhef mee telt het Onzevader zeven beden.

*Onze Vader,
die in de hemel zijt,*

*uw naam worde geheiligd,
uw rijk kome,
uw wil geschiede
op aarde
zoals in de hemel.*

*Geef ons heden ons dagelijks brood
en vergeef ons onze schuld,
zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven,
en leid ons niet in bekoring,
maar verlos ons van het kwade.*

Amen.¹

De aanhef: de eerste bede

Het gebed opent met God aan te spreken als "Onze Vader". Het eerste woord is "onze". Er staat niet mijn Vader in de eerste persoon enkelvoud. Er staat "onze", in het meervoud. Het is een gebed dat gezamenlijk gebeden wordt. Het wijst op een gemeenschap van mensen die tot God bidden.

---

¹ Nederlandse vertaling uit 2016

Het tweede woord is “Vader”. Het is de vertaling van “Abba”. Dit geeft nabijheid aan. Zoals een kind op de schoot zit van zijn vader. We kunnen het ook vertalen met “lieve papa”. En beter nog met “lieve papa’ en “lieve mama”. Want God wordt in het eerste testament zowel aangeduid met vaderlijke als moederlijke kwaliteiten.

Onze Vader wordt gevolgd door “die in de hemel zijt”. De hemel wordt vaak begrepen als verblijfplaats van God. Ik ben eerder geneigd dit te duiden dat God “van een andere orde is”, van een totaal andere orde dan die wij op aarde kennen.

*Jezus heeft met God gesproken
zoals een klein kind dat doet met zijn vader,
net zo eenvoudig, zo innig,
zo geborgen, zo kinderlijk. Leonardo Boff*

Drie beden gericht tot God

De drie uw-beden gericht tot God, vormen een eenheid. Ze beginnen alle drie met uw: uw naam, uw rijk, uw wil. “Het zijn drie aspecten van hetzelfde verzoek”, zegt Joop Smit. Vervolgens valt op dat ze zo geformuleerd zijn dat je niet weet wie ze moet uitvoeren. Vraagt de bidder dat God ze zou uitvoeren of dat de mensen het moeten doen? Wel is duidelijk dat deze beden een contrast oproepen met de wereld waarin we wonen en leven. In onze wereld gaat het om het recht van de sterkste. Het is hier niet altijd een veilige plek om te verblijven. De toevoeging bij deze drie beden “op aarde zoals in de hemel”, sluit aan bij de bede “uw wil geschiede”. Als Gods wil geschiedt, ontstaat er een wereld die “hemels” en dus van een andere orde is. Hier heerst vrede en niet langer het recht van de sterkste. Hier wordt de NAAM van God hoog gehouden (1e bede), ontstaan er een nieuwe wereld (koninkrijk, 2e bede), waar de Tora (wet/leefregels van God) wordt gedaan en krijgen armen en behoeftigen een voorname plaats (3e bede).

Drie beden gericht tot ons

De drie onze-beden zijn gericht op de noden van de mens: voedsel, vergeving en beproeving. Ze zijn uitvoeriger dan de uw-bede en vormen ook een eenheid. Ze vragen om aandacht voor de noden van de mens. Het menselijk leven is immers vol gevaren. Er zijn veel noden die de mens bedreigen, elke dag weer. Gebrek aan voedsel, aan primaire levensbehoeften, zichtbaar in conflictgebieden. Dan is er de geestelijke schuldenlast waarvan we verlost willen worden door vergeving. Terwijl duidelijk is dat elkaar vergeven, mensen zwaar valt. En dan is er de dreiging van de beproeving, waarbij we getest worden of we trouw blijven aan God.

Bij de bede om brood is het de vraag of het gaat om brood voor vandaag, voor de dag van morgen of brood noodzakelijk voor ons bestaan. Volgens Joop Smit zijn alle drie de mogelijkheden vervat in “geef ons heden ons dagelijks brood”. Op de achtergrond is er een mogelijk verband met het verzamelen van manna tijdens de tocht door de woestijn. Er mocht zoveel manna verzameld worden als voor die dag nodig was (Exodus 16,4).

Bij de bede om vergeving, vergeeft God en stelt hij ons in staat om ook anderen hun schuld te vergeven. Deze interpretatie heeft mijn voorkeur boven de verklaring dat God ons vergeeft op voorwaarde dat wij eerst anderen hun schuld, tekort of fout vergeven.

De laatste bede is onderwerp van veel discussie. Is het God die de mens beproeft of zijn het de verleidingen (Satan, de uiteendrijver)? Uit bijbelteksten over beproeving is duidelijk dat God de beproeving toestaat. Hij voert ze niet uit. Dat gebeurt door verleidingen (Satan = geld, macht, reclame, innerlijk conflict, tweestrijd: kiezen voor

Gods wil of de wil van mensen). En aan God vragen we om van die verleidingen verlost te worden.

Het slot

Het Onzevader eindigt plots. In de Nederlandse weergave staat er “Amen”. Bij Matteüs en Lucas ontbreekt die “Amen”. Hiermee wordt het gebed niet afgesloten. In de Didachè is die open plek ingevuld met een lofprijzing: “want van u is de macht en de luister tot in eeuwigheid.” Ook in latere handschriften van het Matteüsevangelie is een soortgelijke toevoeging opgenomen. Het Nederlands Onzevader sluit af met “Amen”, zo is het, hiermee zijn wij het eens.

In de vieringen van de Augustinusgemeenschap sluiten we het Onzevader gewoonlijk af met de lofprijzing: “want van uw is het koninkrijk en de kracht en de eerlijkheid in eeuwigheid. Amen.”

De opbouw

Het Onzevader heeft een heldere structuur. Het Onzevader zoals wij het bidden bestaat uit vier delen:

1. Het aanspreken van God tot wie we ons richten.
2. Drie beden tot God gericht.
3. Drie beden over de noden van mensen.
4. Afgesloten met een lofprijzing.

Volgende keer staan we stil bij de relatie tussen Jezus en het Onzevader.

René Hornikx

COLOFON

De *Kerk-Krant* is het informatieblad van de *Geloofsgemeenschap Augustinus Eindhoven*.

De *Kerk-Krant* is bedoeld als bindmiddel tussen de leden van de gemeenschap en biedt een podium aan de deelnemers van de vieringen en andere geïnteresseerden over onderwerpen die de gemeenschap of de Kerk in het algemeen raken. De *Kerk-Krant* is gratis. Voor postabonnementen worden verzendkosten in rekening gebracht.

Redactie: René Hornikx, Dolf van der Linden, Gert Dirksen, Anita van der Kam en Frans Savelkouls.

E-mailadres redactie: frans.ans.savelkouls@hetnet.nl

Website: augustinus-eindhoven.nl **Bankrekening:** NL27 INGB 000 7526249

Adres van de vieringen: Kapel Glorieuxpark, Geldropseweg 170, 5613LN Eindhoven.

Stichting Geloofsgemeenschap Augustinus Eindhoven Voorzitter: Harrie Meelen. Secretariaat: Helmy Pennarts info@augustinus-eindhoven.nl

Ziekenbezoek en ziekencommunie

Vraag en aanbod kunt u richten aan Johan Wolbrink via emailadres johanwolbrink@gmail.com of aan Corrie de Bont via telefoonnummer 040-2436440.

Verschijsning volgend nummer: 4 augustus. U kunt kopij aanleveren tot uiterlijk 1 juli.

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden teksten niet te plaatsen, in te korten of anderszins redactioneel te bewerken. Het copyright berust bij de auteurs van de bijdrage.

Honderdvijftig psalmen zingen met bevlogen mensen!

Een zaterdagmiddag in februari. Het leek wel lente. Heel zacht weer en de eerste merel kon je horen .

Velen gingen die middag naar de Johanneskerk in Eindhoven om te luisteren naar de warme en melodieuze klanken van de muziek van Antoine Oomen op de teksten van Huub Oosterhuis. Tot verrassing maar zeker ook tot blijdschap van de organisatoren van de drie kleine geloofsgemeenschappen in het Eindhovense, de Kapel, Oase en Stichting Oecumenische Vieringen Eindhoven (Sove) met steun van de Marienburgvereniging was de kerk helemaal uitverkocht. Er kon niemand meer bij.

Weer bleek Eindhoven net als bij de evenementen van de 1000 stemmen open te staan voor de teksten van Huub Oosterhuis. Die teksten schenken je momenten van religieuze ontroering van enerzijds inzicht in het wezen van je bestaan en van je diepgang en soms even brengen ze je tot het bereiken van wat je je bron, het diepste van je wezen of het ervaren van de liefde mag noemen. Anderzijds brengen ze je ook het besef bij van de sociale betrokkenheid bij je medemens zoals Huub Oosterhuis ons die voorhield.

Zoals een priester verbonden aan de KRO/NCRV ooit tegen mij zei : “In pulchro Deus est: in de schoonheid kun je de Eeuwige vinden”.

Wat een prachtige melodieën heeft Antoine Oomen op die Oosterhuis-teksten gemaakt en we mochten veel refreinen meezingen! Een toehoorder zei: De combinatie Oosterhuis-Oomen: één en één is drie.

Na afloop waren er anderen die zeiden dat ze tranen van ontroering in de ogen kregen.

In feite mogen we spreken van 150 gloednieuwe liturgische liederen, kerkliederen dus, maar van de Rooms-Katholieke Kerk was er geen vertegenwoordiger aanwezig.

De teksten van de hertaling van de psalmen, de vrije vertaling dus van de hand van Huub Oosterhuis, geven de mensen grote troost en uitzicht in hun leven en op een aarde waar het goed zal komen.

Aanwezig was ook Colet van de Ven, de weduwe van Huub. Zij sprak aan het slot Antoine Oomen toe en lichtte toe hoe Huub en hij een twee-eenheid zijn geweest, en tegelijkertijd elkaar ook scherp hielden .

Natuurlijk zijn niet alle 150 psalmen in het concert op genomen, dan zou het een marathon zijn geweest, maar met 28 stukken was het een aangenaam programma.

Het concert was ingedeeld in drie gedeelten telkens onderbroken door een toelichting. Het eerste en het derde gedeelte bestond uit koorzang, waarvan flink wat delen door de toehoorders konden worden meegezongen. Dat deed men uit volle borst.

Het fijne van de melodieën van Antoine is dat ze gemakkelijk meegezongen kunnen worden ook al heb je ze nog nooit gehoord. Zo behoort een kerklied toch te zijn, lekker allemaal zingen!

En als de koorzangers even rust kregen waren daar inleidingen door Alex van Heusden, exegeet en judaicus en Kees Kok, theoloog en liturg beiden verbonden aan de Ekklesia Amsterdam, de bakermat van het werk van Oosterhuis!

Alex van Heusden had het over de plaats van de psalmen in de Bijbel. Zijn al die psalmen wel van de hand van koning David, laat staan door hem begeleid met de harp of een ander snaarinstrument? Zo vroeg hij zich af: het staat te bezien, net zoals de vraag gerechtvaardigd is of alle beschreven en bezongen gebeurtenissen wel echt hebben plaatsgevonden is. Eén ding is zeker: de misdadigers en de despoten zullen in de afgrond verdwijnen en de rechtvaardigen zullen de aarde beërven. Dat thema komt vele malen voor in de psalmen.

Het tweede gedeelte van het concert werd gegeven door de solisten Heleen Oomen (mezzo-sopraan) en Mark Walter (bariton). Jonge mensen nog die psalmen zingen!

Daarna de tweede spreker Kees Kok ook van de Ekklesia Amsterdam.

Hij vertelde hoe Huub Oosterhuis eigenlijk al zijn hele leven aan de Psalmen heeft zitten werken, hoe het wereldtoneel met al zijn verschrikkingen oorlogen en mensenleed ook invloed had op zijn vertalingen.

De harde taal van de psalmen waarin wordt gesproken over “de goddelozen” heeft Huub niet geschuwd. Hij hertaalde dat behoorlijk fel in de woorden “Ploert en schender”,

Maar tot slot: wat ook een prachtig koor, dat daar onder leiding van Antoine Oomen stond, het koor voor nieuwe Nederlandstalige religieuze muziek, zuivere stemmen en een uitstekende dynamiek. Vooral de pianissimo gedeeltes maakten op mij grote indruk. Wat fijn is het dan om aan het eind van de middag met zijn allen samen met dat koor te mogen zingen:

Eeuwige, hier, nu
Die ons adem geeft
Gezegend Gij

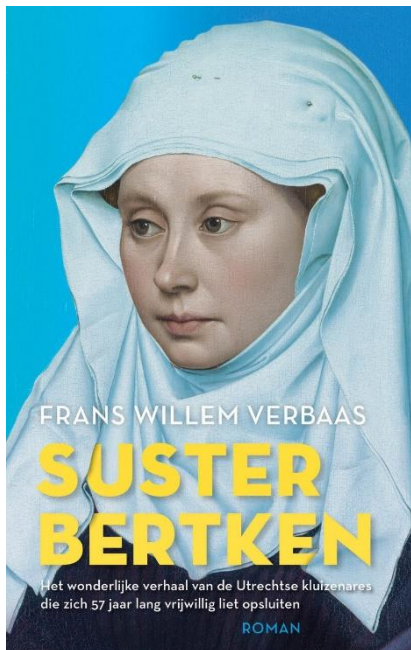
Om leven dat doorgaat
Om dagen van morgen
God ondenkbaar
Boven alle machten van de wereld
Gij God alleen
Op violen en gitaren
Op toetsen harpen saxofonen
Fluiten en bazuinen
Met stemmen schorre klare
Hoge lage.

(Psalm 150, de laatste)

En dan: welgemoed naar huis!

Michel Besnard

Boekbespreking: *Suster Bertken*

Vorig jaar verscheen van de hand van Frans Willem Verbaas de roman *Suster Bertken*. Het boek is een geromantiseerde beschrijving van het leven van Berta Jacobsdochter (1426/27-1514), een kluizenares die gedurende 57 jaar woonde in een kluis naast het koor in de Utrechts Buurkerk. In haar eenzame leven besteedde Suster Bertken haar tijd aan meditatie, gebed en het schrijven van gedichten en overpeinzingen. Over haar leven zijn naast haar schriftelijke nalatenschap niet veel details bekend. Het door Verbaas geschreven verhaal is dan ook geen op feiten gebaseerd levensverhaal maar een relaas over hoe het leven van de kluizenares geweest zou kunnen zijn. De geschiedkundige juistheid van de verhaallijn is dan ook niet het belangrijkste van dit boek. Het is een hulpmiddel om de lezer mee te nemen in de leef- en denkwereld van Suster Bertken tegen de achtergrond van het laatmiddeleeuwse Utrecht. Het verhaal komt er kort gezegd op neer dat de geestelijkheid

van de Buurkerk het godshuis wil uitbreiden en verfraaien en daarvoor de kluis van de zuster wil verplaatsen. Bertken verzet zich hiertegen en schuwt zelfs chantage niet om haar zin te krijgen. Zoals gezegd, het verhaal is niet het boeiendste deel van het boek. De dagelijkse bezigheden van de kluizenares, haar eten en drinken, haar dagorde, haar ontberingen zijn op een levendige wijze beschreven en laten ons door een kier in de kluis kijken naar een vrouw die zich op dertigjarige leeftijd liet in metselen ter meerdere eer en glorie van haar Schepper en het kluizenaarsbestaan tot aan haar dood toe volhield.

Frans Willem Verbaas, geboren in 1962, is theoloog, predikant van de Nederlands Hervormde Kerk en schrijver. Zijn stijl is levendig en direct. Van zijn hand is ook *De Ketter van Carthago*, een roman over de jonge jaren van Augustinus, verschenen, een boek geschreven volgens het zelfde procedé als *Suster Bertken*.

Frans Willem Verbaas, *Suster Bertken*, Utrecht 2023, ISBN 9 789023 961383, 316 pagina's, prijs € 22,99.

Frans Savelkouls

Interieur van de Utrechtse Buurkerk, geschilderd door Pieter Jansz Saenredam (1597-1666).

Augustinus spreekt

Iedereen die afgemat en belast is, zoekt verkwikking en verlangt naar rust. En wie is er nu niet afgemat in deze wereld? Kan iemand zeggen wie er niet afgemat is van het werken of van het piekeren? De arme is afgemat van het werken, de rijke van het piekeren. De arme is afgemat omdat hij streeft naar bezit, de rijke omdat hij bij elkaar wil houden wat hij bezit. En omdat hij ook nog winst wil maken is de rijke nog veel meer afgemat. Je draagt dus in feite je eigen last. En toch probeer je om hoog te komen, hogerop. En je trots groeit mee, zwaar beladen als je bent.

Daarom zegt de Heer... Ja, wat zegt hij? Hij zegt: Ik zal je verwikken. Neem mijn juk op en leer van mij. Wat kunnen we dan van u leren, Heer? Wij weten dat in het begin het Woord was, dat het Woord bij God was, en dat het Woord God was. Wij weten dat alles door u gemaakt is, het zichtbare en het onzichtbare. Wat kunnen wij van u leren? De hemel ophangen? De aarde een goed fundament geven? De zee uitspreiden? De lucht uitspannen? De tijdperken en de jaargetijden ordenen? Is dat het wat wij van u kunnen leren? Of wilt u ons misschien leren wat u op aarde hebt gedaan? Hoe we melaatsen moeten genezen, hoe we demonen moeten uitdrijven, koorts verjagen, de golven van de zee bedaren? Doden tot leven wekken? Nee, niets van dat alles, zegt de Heer. Niets van dit alles. Maar wat dan wel? Zachtmoedigheid en nederigheid van hart. Mens, kom tot jezelf, breng jezelf terug tot de nederigheid van Christus.

(Preek 88, Zie: *Van aangezicht tot aangezicht*, 296-297. Vertaald door Wim Sleddens OSA z.g.)

Augustinus leest de brieven van Paulus, geschilderd door Benozzo Gozzoli (San Gimignano).

Liefde ... (in 100 woorden)

... emotie,
een gevoel,
vlinders in je buik.
Je wil heel graag
bij hem of haar zijn
waar alle ballast wegvalt
en de kern van jezelf samenvalt
met de ander.

Paradijselijk.

De kloktijd staat stil.
De tijd van leven
is oneindig.

Versmelten tot één,
ongedeeld.
Ultieme verbinding,
nooit meer te ontbinden
en uit een mond
hoor je:
'ik zie u gère'.

Graag zien
is uitkijken
naar de geliefde ander.

Graag zien
is verwijlen
onder de vleugels van een geliefde.

Liefde is groter
en meer
en hoger
dan je kunt vatten
met je verstand.

Liefde is voelen
tasten
reiken aan oneindigheid.

René Hornikx

LEKENPRAAT LXIII

Het nadeel van jarenlang veel columns achter elkaar schrijven, is dat je het risico loopt nu en dan in herhaling te vallen. Als ik dat nu doe door te verwijzen naar een opmerking van een van mijn favoriete schrijvers uit mijn jonge jaren, Godfried Bomans, *van een katholieke opvoeding kom je nooit meer af*, dan vraag ik daarvoor bij deze verschoning. Uiteraard niet in de betekenis van schoon ondergoed zoals we dat in de jaren vijftig eens per week kregen nadat we in de teil voor de kachel gewassen waren. Want dat is tegenwoordig, zonder teil overigens, veelal een dagelijks ritueel geworden. Tijden veranderen. Nee, verschoning in de zin van excuus of verontschuldiging. Wie zich overigens enigszins stoort aan dit soort herhaling van onderwerpen is van harte welkom om de geslonken redactie van dit blad met frisse ideeën te komen versterken.

Maar terug naar wat Bomans, van wie een enkeling onder ons zich wellicht nog wat humoristische teksten uit het KRO-programma *Cursief* herinnert, te zeggen had. Is het erg als je niet afkomt van die katholieke opvoeding? Mag ik een voorzichtig neen uitspreken? Mits je bereid bent niet alles wat je is bijgebracht als zoete koek te slikken of gewoon op dat gebied geen enkele ontwikkeling te willen doormaken.

Zo is een van de redenen waarom ik velen uit de Kerk heb zien verdwijnen blijkbaar geweest het feit dat ze niet het onderscheid konden maken tussen geloof en Kerk. Maak je de fout –in mijn ogen maar wie ben ik, een leek toch ?– om een wijs boek als

heilig te beschouwen en letterlijk te nemen wat niet letterlijk te nemen is omdat het historisch onjuist is, dreigt wellicht starheid. Verzuim je dan ook nog dogma's van een religieus instituut kritisch te bezien en jezelf toe te staan een persoonlijk geloof te ontwikkelen waar je houvast uit put, dan word je denk ik, vroeg of laat op dit gebied met een probleem opgezadeld. Oftewel religie wordt een keurslijf omdat je geen mogelijkheid krijgt om te twijfelen of je keert al die strakke regels en het instituut inderdaad volledig de rug toe.

Stel echter dat je persoonlijk geloof groeit naar een Godsbeeld ontdaan van alle hel en verdoemenis waar Liefde met een hoofdletter de hoofdrol speelt, dan kan de katholieke opvoeding zelfs een zegen zijn. Want dan kan het inzicht ontstaan dat religie, door de eeuwen heen weliswaar mede veroorzaker van bloedige oorlogen, een weldaad is voor de mens zolang aan één voorwaarde is voldaan. Probeer niet een ander te overtuigen van jouw opvatting over geloof. Laat ieder zelf bepalen wat hem of haar inspireert dan wel houvast biedt. Ik ben me volledig bewust dat mijn voorlaatste zin hier –over het niet trachten anderen jouw mening in deze op te leggen – eigenlijk inhoudt dat ik zelf dus onmiddellijk ook zou moeten stoppen met deze column, maar ik produceer slechts wat ontboezemingen, niet bedoeld als missiewerk, en ga derhalve toch nog maar even door.

Er is immers alle reden om kritisch te blijven kijken, dit keer naar *Dignitas Infinita* omdat de voortdurende tegenstellingen tussen conservatieve en progressieve krachten binnen het Vaticaan daarin opnieuw aan de orde komen. Het is niet aan mij hier even dit uitgebreide document af te serveren of toe te juichen, dat mag uiteraard iedereen naar believen zelf doen. Wel mag ik er wellicht één punt uitlichten naar aanleiding van een

voorval dat onlangs veel aandacht kreeg. De gelijktijdige euthanasie van Dries en Eugenie van Agt. Een zeldzaam, dus opmerkelijk verschijnsel waarop heel verschillend gereageerd kan worden hetgeen dan ook gebeurd is.

Euthanasie wordt –net als abortus en homoseksualiteit– nu eenmaal vaak niet geaccepteerd in menig religie en ook niet in het Vaticaan, zelfs niet in ons eigen land als je de hardvochtige, mijns inziens onchristelijke woorden uit de recente preek van kardinaal Eijk over “wappie-katholieken” beluistert. Met zulke geluiden wordt niet alleen over onze voormalig minister-president en zijn

vrouw een hard oordeel uitgesproken waartoe geen mens, ook geen kardinaal dus, bevoegd is. Maar ook getuigen dit soort opvattingen van een compleet gebrek aan empathisch vermogen. Dat laatste lijkt me in elk geval wel aanwezig bij hen die voorbij gaan aan strakke regels en zich kunnen indenken dat er zich situaties kunnen voor doen waarin het lijden een mens te zwaar wordt. Daarover een oordeel te vellen is iets tussen de persoon zelf en zijn of haar God en niet aan een ander mens, van welke rang of stand ook. Hoe ironisch te lezen dat de term “je mag niet voor God spelen” valt in het genoemde document.

Want dat doe je toch ook als je een kwetsbaar, doodziek mens aan zijn lot overlaat omdat jij vindt dat hij niet voldoet aan jouw norm of opvatting over leven en dood. Voorbijgaand aan de grenzen die hij of zij na lang overwegen bij volle verstand heeft bepaald over een menswaardig levenseinde. Waarbij een liefdevolle God toch geen bezwaar zal maken tegen wat hulp om een eind te maken aan onmenselijk lijden?

Om in positieve stemming te kunnen eindigen moet ik er eerst op wijzen dat een van de oorzaken van de opvattingen in het conservatieve kamp zal zijn het (treurige) feit dat in de 21^e eeuw de Romeinse Curie nog steeds in grote meerderheid uit mannen bestaat. Alsof niet de helft van de wereldbevolking vrouw is.

Heuglijk daarom in de afgelopen weken in de boekjes op zondag ons alom bekendste, oudste gebed aan te treffen in een versie die begint met Onze vader, onze moeder...

Waarvoor een pluim aan de maker daarvan en aan onze Liturgiegroep op zijn plaats is.

Gert Dirksen

Pasen

Hoewel Pasen al weer enige tijd achter ons ligt, voldoet de redactie graag aan het verzoek van Bas Sturkenboom om zijn gedicht in onze krant op te nemen.

Zwijgend zijn striemen aanvaard,
in vlees en ziel geslagen.
Vertrouwend op de stem van zijn Vader
om het lot van de mensen te dragen.

Hangend in ondraaglijke pijn
met paniek die even door hem raast.
Maar de zachte stem zegt: "Zo moet het zijn.",
waarop hij zijn laatste adem blaast.

En het is zoals hem is beloofd
gedurende zijn hemels bestaan op aarde.
Door steeds vast te houden aan zijn geloof
is hij nu van eeuwige waarde.

Hij mag zijn waar mensen naar hem vragen,
als men de vraag bidt met oprechte harten.
Maar bovenal heeft zijn ultieme levensgave
de mogelijkheid geschapen voor nieuwe starten.

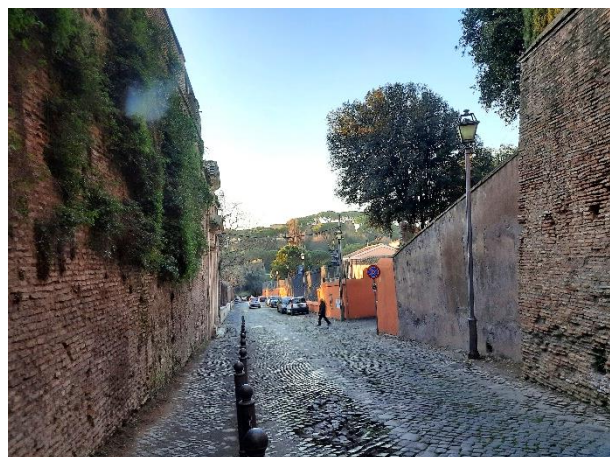
Opdat de roekeloze rijder en de kampcommandant,
de coke-verslaafde en de bajesklant
altijd terug kunnen keren in de Vaderlijke hand.

Want een Koninkrijk, dat uit mensen bestaat
die de Vader in hen ten volle toestaan,
bloeit alleen als het iedereen toelaat
en waar alle mensen dezelfde weg als de zoon gaan.

Een kerk rijst op uit de stad

Lang geleden, net voor het begin van de Paasvakantie, toen ik eerstejaarsstudent klassieke filologie in Leuven was, bezocht ik een tentoonstelling van de afdeling archeologie in het faculteitsgebouw dat destijds Kremlin werd genoemd. De Leuvense hoogleraar Louis Reekmans was een internationaal erkend expert op het gebied van de catacomben en een meester vormt nu eenmaal leerlingen. De tentoonstelling ging over de materiële cultuur van de eerste christenen. Er waren vooral veel reproducties te zien, afgewisseld met origineel materiaal, olielampjes en zo. Maar één object fascineerde mij op dat moment in het bijzonder en is me sterk bijgebleven: een drietal maquettes van eenzelfde gebouw in Rome. Drie maquettes die lieten zien hoe de kerk van SS. Giovanni e Paolo was ontstaan.

We hebben deze afgelopen winter genoeg regen gehad om onszelf een excursie te veroorloven naar een zonnig Rome. Volg dus uw gids die u meeneemt tussen het Colosseum en het Forum Romanum en die daarbij handig de zwermen toeristen weet te omzeilen. Volg uw gids die dit keer niet blijft dralen bij de boog van Constantijn, maar die de Via di S. Gregorio inslaat, met aan de rechterzijde de groene helling van de Palatijn, waarop Rome eens ontstond en waar later de keizers hun paleizen bouwden, en aan de linkerzijde de Celio, de heuvel zonder toeristen, even groen, maar waar geen paleizen, maar enkele kerken uit de pijnbomen en cipressen oprijzen. Volg de gids die plotseling oversteekt op het enige moment dat er geen auto of bus te bekennen valt en die met kwieke pas de Celio beklimt. Voor u ziet u de machtige barokke gevel van de S. Gregorio Magno, door paus Gregorius I de Grote in zijn eigen huis als klooster ingericht, maar uw gids gunt u geen tijd om daar echt naar te kijken, hij slaat al even verder het hoekje om. Een gevaarlijke uitdrukking. Hier in Rome, op de Celio, gebeurt er op dit moment iets wonderlijks, want als u hier het hoekje omgaat, betreedt u eigenlijk inderdaad de eeuwigheid. In zekere zin toch. Voor u strekt zich de Clivo di Scauro uit, die langzaam en geleidelijk klimt. Een straat die recht uit de oudheid komt. Zelfs de naam, want de Clivus Scauri is nooit van naam veranderd. Voor u uit ziet u hoe steunbogen de straat overspannen: dat lijkt heel oud, maar – afgezien van de auto's – is dat het jongste dat u ziet, want deze bogen dateren pas uit de 13de eeuw. Ik weet het:

Eindhoven dateert ook uit de 13de eeuw, maar voor dit stukje Rome was dat in zekere zin het eindpunt van de ontwikkeling. De muren die u naast de straat ziet oprijzen, stammen uit de 2de-3de eeuw en zijn resten van *insulae*, de flatgebouwen uit de oudheid. Meteen rechts als u de Clivus Scauri opwandelt ziet u in de tuin die aansluit bij de net al vermelde S. Gregorio Magno, zomaar enkele bouwsels uit de oudheid staan, resten van *tabernae* of winkels. De Caelius was in de oudheid druk bewoond.

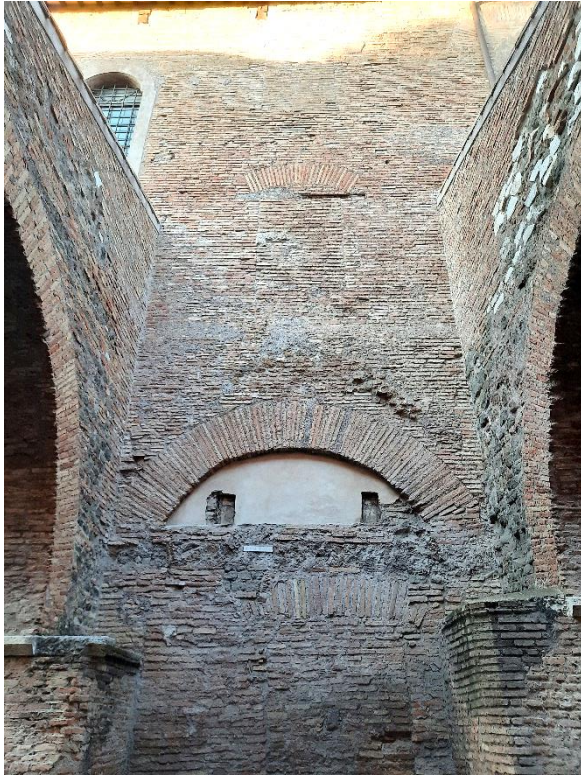
Ondertussen zien we aan onze linkerhand een apsis hoog boven alles uitsteken. Een romaanse apsis, met een boogjesgalerij. Dat is de SS. Giovanni e Paolo, ooit de titelkerk van paus Adrianus VI en van de enige Noord-Brabantse kardinaal Willem van Enckenvoirt. Het is de enige romaanse boogjesgalerij in heel Rome. Het is ook een van de jongste delen van de kerk in kwestie.

Misschien heeft men u ooit verteld dat de vroegste christenen in Rome bijeenkwamen in de catacomben. Nee dus. De catacomben waren een kerkhof, een begraafplaats, een labyrint van smalle, donkere gangen, volstrekt ongeschikt tot het houden van grotere bijeenkomsten. De vroegste christenen hadden hun plaatsen van bijeenkomst gewoon in de stad zelf. *Tituli*, titelkerken of huiskerken, noemt men deze. Het ging om ruimten die in privéhuizen ter beschikking waren gesteld van de christelijke gemeenschappen. De eigenaars hoorden tot de welgestelde kringen. Vaak ging het om vrouwen wier namen vereeuwigd zijn gebleven in de naam van de kerk, ook al is deze later vaak iets veranderd. De discussie over de heilige aan wie de S. Sabina is toegewijd (er zijn zeker twee mogelijkheden) verstomt in feite als Sabina de eigenares en schenkster blijkt te zijn. De S. Lorenzo in Lucina was aanvankelijk de *titulus* van Lucina, maar kreeg later het patronaat van Laurentius.

Hoe we ons concreet zo'n titelkerk moeten voorstellen, is moeilijk na te gaan, omdat ze na de legalisering van het christendom door Constantijn (al was hij daar niet de eerste mee, in weerwil van wat algemeen gezegd wordt) zonder uitzondering tot echte kerken zijn omgebouwd, tot basilieken met apsis enzovoort. Slechts een enkele keer zijn de sporen nog herkenbaar.

Zoals hier in de SS. Giovanni e Paolo. Uw gids is gestopt. Tussen de 13de-eeuwse steunbogen. Hij kijkt naar de muur van de kerk. Niets bijzonders op het eerste gezicht. Tot hij begint te wijzen naar dichtgemetselde vlakken met bogen daarboven: voormalige vensters. In feite blijkt de hele zijwand langs de straat een muur uit de oudheid te zijn. Wie daar enig zicht op wil hebben, bezoekt best de *Case Romane* of Romeinse huizen uit de 2de-3de eeuw onder de kerk. De ingang is eigenlijk nog min of meer dezelfde als 1800 jaar geleden. Het blijkt dat op deze plaats een *insula* stond die later is omgebouwd tot een privéwoning, een *domus*. Met frescoschilderingen. Sommige daarvan hebben profane voorstellingen, maar wat te denken van de orante, een vrouw met haar armen in typische bidhouding geheven, net zoals de priester nog steeds bij de consecratie doet?

Er zijn aanwijzingen voor intense bouwcampagnes en verbouwwerkzaamheden gedurende die eerste eeuwen. Want het stuk van de muur langs de Clivus Scauri tegen de huidige voorgevel aan vertoont een ietwat merkwaardige verdeling van de vensters. Een indeling die eigenlijk niet overeenkomt met een gewoon appartementencomplex. Men heeft dit dan ook wel geduid als een aanwijzing dat zich achter deze vensters in feite een vrij grote zaal schuilhield, die bedoeld was voor bijeenkomsten. Bijeenkomsten op deze schaal kent men eigenlijk alleen voor de christenen, zodat dit dan een spoor zou kunnen zijn van de oude *titulus*. De voorgevel van de huidige kerk stamt uit de 4de-5de eeuw, dus van ná de ombouw tot eigenlijke basiliek. Het interieur is 18de-eeuws, al verschuilt zich ergens nog een 13de-eeuws fresco. Het verhaal van de SS.

Giovanni e Paolo is vooral af te lezen aan de buitenkant en in de opgravingen.

Ik zie zo nog die maquettes op de tentoonstelling in 1983 staan. Met harde kleuren oranje en zwart waren de verschillende bouwfasen aangegeven. Je zag eerst de toestand met de *insulae* op deze plaats, in wat eens een drukke stadswijk was. Dan de grote verbouwingsactiviteiten met de grote zaal van de vermoedelijke *titulus* als gevolg. Tot slot rees de basiliek op uit de *insulae*. Je zag de kerk uit de huizen groeien. Dat is me altijd bijgebleven. Je zag (en ziet in het echt op de Celio nu nog) hoe zich hier een gemeente gevormd heeft rond haar geloof. Van eenvoudig en enigszins clandestien (al was het eigenlijk alleen op bepaalde momenten in de tweede helft van de 3de eeuw écht gevaarlijk of riskant om christen te zijn), tot ruimer maar nog steeds verborgen, alleen voor ingewijden herkenbaar, tot triomfantelijk en geaccepteerd. Dat maakte destijds grote indruk op mij. En nu nog, als ik over de Celio en meer bepaald over de Clivo di Scauro loop (en dit is een van mijn favoriete hoekjes in Rome), dient diezelfde indruk zich weer aan. En zie ik ook weer die eerstejaarsstudent die ik toen was.

Michiel Verweij

Opbrengst Vastenactie

De opbrengst van de Vastenactie dit jaar bedroeg € 2.676.